

A phenomenological study of teachers' perspectives on the challenges governing virtual education and solutions

Marziyeh Shahryari^{*1}, Zahra Shirazi²

پندیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۲/۱۸

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۸/۲۰

Accepted Date: 2025/05/08

Received Date: 2023/02/09

Abstract

The use of virtual education in teaching has provided a wide range of new educational opportunities. However, the combination of ethical and legal risks associated with accessing and exchanging information in the form of ethical issues in the digital space has challenged this type of education. Given the short history of virtual education in Iran, the research gap to guide ethical practices in virtual education is strongly felt, and the few studies conducted in Iran and internationally show that teachers' experiences of this type of education are not clear. In this regard, Mata and Bogian (2019) state that ensuring the fair and efficient use of new technologies in education, which is an important part of personal and professional life, is one of the main challenges of the 21st century. In fact, digital issues that affect the ethical culture of educational institutions and the free flow of communication in virtual education and the emergence of unethical behaviors in it have made the need for research in the field of ethics in virtual education more evident than ever. Meanwhile, the current dilemma of virtual reality technology should be emphasized to ensure its development prospects. Therefore, the purpose of the present study is to express teachers' experiences in the field of virtual education. In fact, digital issues that affect the ethical culture of educational institutions and the free flow of communication in virtual education and the emergence of unethical behaviors in it have made the need for research in the field of ethics in virtual education more evident than ever before.

Meanwhile, the current dilemma of virtual reality technology should be emphasized to ensure its development prospects. Therefore, the purpose of the present study is to examine the experiences of teachers in the field of virtual education. Therefore, considering the purpose of the study and based on what was raised in this study, the following three questions have been considered:

¹ Assistant Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

^{*}(Corresponding Author):

Email: m.shahryari@scu.ac.ir

². MA student in Social Sciences, Department of Social Sciences, Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

1. How have you experienced the issues of virtual education?
2. What is the perception of teachers about ethics in virtual education?
3. What are the challenges of virtual education?

In this regard, the present study has attempted to express teachers' experiences of the challenges of virtual education. Materials and This study used a qualitative and phenomenological method. The interviewees, including 25 teachers and experts in the field of education, were selected through purposive sampling and with the rule of saturation and maximum diversity in mind. Data were collected using semi-structured interviews.

Coding of interview findings showed that categories such as perceived role conflict and the dominance of online education, the transfer of learning from the classroom to homes, determinism and burnout, the allocation of home space for learning, the imbalance and proportionality of the volume of activities, the management of virtual space, virtual education and the formation of a mosaic of flat social consciousness, the duality of online education in contrast to individual life and virtual education (a contradiction of complete liberation with ominous distortions) and the overarching organizing and basic theme of "hermeneutic understanding of the teacher education process against the resistance of tradition" were found.

In general, the results of the analysis of the findings show that the greatest challenge of virtual education in the Iranian education system is in the socio-cultural field. Given the various challenges, it seems that education has not been able to create a suitable socio-cultural context for benefiting from virtual education. Meanwhile, researchers and experts such as Bourdieu (2001) have emphasized the role of culture in education by presenting the theory of cultural reproduction and are trying to express the relationship between what he calls cultural capital and academic success.

Based on the findings of the present study, the following suggestions are presented for teachers, managers and officials to make the most of the virtual education space. These suggestions include:

Among the most important solutions to overcome the aforementioned challenges are providing a basis for social communication between students and teachers, using interactive multimedia technologies, educational and research institutions, scientific communities and fun programs.

Creating the ground for effective virtual education, in both aspects of education and training, requires the presence of an active interaction field for students with the content, the teacher, the school's executive staff, classmates, and in a broader sense, the school, which can somehow minimize the unwanted effects of not being present in the community, including poor education. The teacher must integrate the various abilities of virtual students with life in the virtual classroom. Instead of engaging with abstract concepts that are given in the form of one-sided lectures in the classroom, virtual students should have problem-oriented and research-oriented learning activities. In this case, the student enters into discussions and negotiations with the teacher and becomes fully involved and active in carrying out lesson projects, and the teacher brings them back to the educational process by providing attractive assignments and content that is appropriate to the interests and abilities of the students.

- The teacher, the student, and the curriculum are factors that must be related to each other; because the interaction between them leads to the growth of students' creativity. The "brainstorming" method means that the teacher asks a question and allows students to express all the ideas that come to their mind (good or bad). Their ideas are not evaluated in any way. Finally, their answers, which are written on a sheet of paper, are collected. The teacher chooses the best answer by comparing all the solutions, and in this way, the mind is led to fluidity. According to the findings of the research, content is very important in education. In fact, it is the content that can help make educational methods more attractive. As a result, steps should be taken to improve it. And the best type of content, namely interactive content, should be used. Since teachers are the most effective and important forces in education, support programs and measures should be implemented to promote their spirituality, loyalty, and job commitment. Conditions must be provided for them so that they can perform their roles and abilities safely, calmly, and without worry and engage in work.

Keywords: Phenomenology, Virtual Education, Elementary Schools, Knowledge and Learning, Challenges and Solutions

مطالعه پدیدارشناسانه دیدگاه معلمان از چالش‌های حاکم بر آموزش مجازی و راهکارها

مرضیه شهریاری^{۱*}، زهرا شیرازی^۲

چکیده

هدف: استفاده از آموزش مجازی در تدریس طیف وسیعی از فرصت‌های آموزشی جدید را فراهم کرده است. اما ترکیب خطرات اخلاقی و قانونی مرتبط با دسترسی و تبادل اطلاعات در قالب مسائل اخلاقی در فضای دیجیتال این نوع آموزش را به چالش کشیده است. در این راستا در پژوهش حاضر سعی شده است تجربیات معلمان از چالش‌های آموزش مجازی بیان شود.

روش: در این پژوهش از روش کیفی و از نوع پدیدارشناسی استفاده شد. مصاحبه‌شوندگان شامل ۲۵ نفر از معلمان و متخصصین در حوزه آموزش و پرورش به روش نمونه‌گیری هدفمند و با لحاظ قاعده اشباع و حداکثر تنوع انتخاب گردید. داده‌ها با استفاده از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته جمع‌آوری شد.

یافته‌ها: کدگذاری یافته‌های مصاحبه نشان داد که مقولاتی چون تضاد نقشی ادراک شده و مسلط شدن آموزش برخط، انتقال یادگیری از کلاس به خانه‌ها، جبر و فرسودگی، تخصیص فضای خانه به امر یادگیری، عدم توازن و تناسب حجم فعالیت‌ها، مدیریت فضای مجازی، آموزش‌های مجازی و شکل‌گیری موزاییکی از آگاهی مسطح اجتماعی، دوگانگی آموزش آنلاین در تقابل با زندگی فرد و آموزش‌های مجازی تضادی از یکسره رهایی بخشی همراه با کژتابی‌های وهمناک و مضمون فراگیر سازمان دهنده و پایه "فهم هرمونتیکی فرآیند تدریس معلمان در برابر مقاومت سنت" جای داد. نتایج پژوهش نشان داد که روش‌های آموزشی در راستای اهداف جدید آموزش که از حافظه‌محوری به آموزش سواد تغییر یافته است، متحول شوند و از روش‌های نوین آموزشی دانش‌آموزمحور، به‌جای معلم‌محور، در فرایند آموزش، استفاده شود و آموزش به شکلی کاربردی‌تری، تدریس شود.

کلیدواژه‌ها: پدیدارشناسی، آموزش مجازی، مدارس ابتدایی، دانش و یادگیری، چالش‌ها و راهکارها

^۱ . استادیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

Email: m.shahryari@scu.ac.ir

* (نویسنده مسئول):

^۲ . کارشناس ارشد علوم اجتماعی، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

مقدمه

حدود نیم قرن پیش، در دهه های ۶۰ و ۷۰ قرن بیستم و مقارن، به عرصه آمدن نخستین نسل های کامپیوتر در آمریکا، الوین تافلر از «شوک آینده» خبر داد و توضیح داد که مردم جهان باید خود را برای درک تغییراتی بی سابقه و نوپدید آماده کنند. دهه هشتاد نسل «پی سی» ها آمدند. تافلر این بار از «موج سوم» تمدن بشری و سپس «جابجایی در قدرت» بحث کرد. فناوری اطلاعات و ارتباطات، منشأ و مبنای قدرت هایی تازه در جامعه بشری شد (TOEFL, 1991, 1994 & 2006). کاربران می توانند یک محیط مجازی را براساس دیدگاه های خود و تجهیزات مربوط به واقعیت مجازی بسازند و با بدن انسان تعامل داشته باشند تا همان احساسات دنیای واقعی را در محیط مجازی القاء کنند. کاربرد فناوری واقعیت مجازی در آموزش منجر به دگرگونی، تغییر مفهوم سنتی، افزایش ماهیت موقعیتی و تعاملی تدریس، تمرکز بر تمرین دانش آموز و داشتن چشم اندازهای کاربردی آموزشی گسترده شده است (parong, 2021: 226).

در سال ۲۰۰۵ یونسکو^۲ آموزش مجازی را موثرترین روش یاددهی یادگیری معرفی کرد (Banar, 2020). امروزه در کشورهای توسعه یافته کامپیوتر خود را بر همه چیز تحمیل کرده است. سبک زندگی، سلیقه مردم، طرز فکر و زبان محاوره ای و استعاره های بیانی و ادبی... همه چیز را کامپیوتر به مردم دیکته می کند. نقش نظام آموزشی در تعالی بشر و شکل گیری تمدن های بشری بر هیچکس پوشیده نیست. در این میان مراکز آموزش عالی و دانشگاه ها در جوامع مختلف نقش ویژه ای دارند. از سوی دیگر، در چند دهه اخیر، سیستم های آموزشی در بسیاری از کشورهای جهان به دلیل فناوری اطلاعات (IT) تغییرات قابل توجهی داشته است (Vrana, 2011) فناوری اطلاعات به ابزاری قدرتمند در زمینه آموزش تبدیل شده است. به گونه ای که سیستم های آموزشی سعی می کنند فناوری اطلاعات را در آموزش ادغام کنند (Musheer, 2018).

این امر محیط آموزشی را به سمت مجازی سازی سوق داده است. با ظهور و گسترش اینترنت و شبکه های ارتباطی و اطلاعاتی، این رسانه به عنوان مکملی برای پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی و آموزشی مورد استفاده قرار گرفته است (Ahmadi, 2018) و فشار فزاینده ای را بر نظام آموزش عالی در نقاط مختلف جهان برای حرکت به سمت استفاده از این فناوری ها وارد کرده است (Inglis et al., 2009).

در این راستا اخلاق مهم ترین موضوعی است که با ظهور این فناوری ها مورد تردید قرار گرفته و در طراحی و کاربرد آن ملاحظات اخلاقی مورد توجه قرار نگرفته یا بسیار اندک است. اساساً سؤالات مهم مرتبط با فناوری و اخلاق در دو حوزه تصمیمات طراحان در زمان طراحی و همچنین پیامدهای استفاده از ابزارهای فناورانه مطرح می شود (Jones, 2000).

¹ . Taffler

² . UNESCO

طبق نظر ورماس و همکاران^۱ (۲۰۱۱)، ارزش‌ها (ارزش‌های اخلاقی مهم در طراحی مصنوعات فنی)، هنجارها (توصیه‌هایی برای اقدام برای دستیابی به ارزش‌ها)، فضایل (ویژگی‌های شخصیتی مثبتی که در اعمال متجلی می‌شود) و مسئولیت (مسئول دانستن انسان برای همه اعمال و پیامدها) از جمله اصول اخلاقی در فناوری هستند. دانشگاه‌ها به‌عنوان سازمان‌هایی که از فناوری استفاده می‌کنند، می‌توانند چالش‌های اخلاقی بالقوه‌ای را که مصنوعات فناورانه در مرحله تولید برای مؤسسه آموزش عالی به ارمغان آورده است، کنترل و تعدیل کنند و با مدیریت صحیح در استفاده از آن در دانشگاه‌ها، از مسائل اخلاقی و چالش‌هایی که این فناوری‌ها در آینده ایجاد خواهند کرد، جلوگیری کنند.

همچنین استفاده از فناوری‌ها در مرحله کاربرد توسط اعضای هیئت علمی که مظهر اصلی آن ارائه آموزش مجازی است، می‌تواند با مسائل اخلاقی متعددی همراه باشد که مستلزم رعایت ملاحظات اخلاقی خاصی از سوی آنان است. درک و تمرین ارزش‌ها و هنجارهای مرتبط با الزامات فناوری در آموزش، ویژگی‌های شخصیتی معلمان در مواجهه و به کارگیری فناوری‌ها در راهبردهای یاددهی-یادگیری در آموزش و پرورش و احساس مسئولیت آنان در نحوه استفاده از فناوری در آموزش، از موضوعات کلیدی است که باید در آموزش عالی مورد توجه جدی قرار گیرد. در واقع با ظهور فناوری اطلاعات و ارتباطات، سیستم آموزشی با یک سری خطرات اخلاقی و قانونی مرتبط با دسترسی و تبادل اطلاعات در دیجیتال مواجه شده است. مخاطرات اخلاقی و حقوقی که از یک سو بیانگر بعد الگوهای رفتاری-ارتباطی مبتنی بر احترام به حقوق و از سوی دیگر بعد هنجاری مربوط به وضع قوانین خاصی است که برای استفاده اخلاقی اعضای هیات علمی از فناوری اطلاعات و ارتباطات باید رعایت شود (Mata & Boghian, 2019).

با همه این تفاسیر، با توجه به سابقه نه چندان طولانی آموزش مجازی در ایران، جای خالی پژوهش برای هدایت شیوه‌های اخلاقی در آموزش مجازی به شدت احساس می‌شود و مطالعات اندکی در ایران (Alikhani & Bazrafshan, 2011; Narimani et al, 2013) و در سطح بین‌المللی انجام شده است نشان می‌دهد که تجربه معلمان از این نوع آموزش‌ها مشخص نیست. در این راستا، ماتا و بوگیان^۲ (۲۰۱۹) بیان می‌کنند که اطمینان از استفاده منصفانه و کارآمد از فناوری‌های جدید در آموزش، که بخش مهمی از زندگی شخصی و حرفه‌ای است، یکی از چالش‌های اصلی قرن بیست و یکم است.

در واقع مسائل دیجیتالی که فرهنگ اخلاقی مؤسسات آموزشی و جریان آزاد ارتباطات در آموزش مجازی و بروز رفتارهای غیراخلاقی در آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد، نیاز به پژوهش در حوزه اخلاق در آموزش مجازی را بیش از پیش آشکار کرده است.

^۱ . Vermaas and. at al

^۲ . Mata and Boghian

در همین حال، معضل فعلی فناوری واقعیت مجازی برای اطمینان از چشم انداز توسعه آن باید مورد تاکید قرار گیرد. بنابراین هدف از پژوهش حاضر، بیان تجربیات معلمان در زمینه آموزش مجازی مورد بررسی قرار گرفته است.

پیشینه پژوهش

در مطالعات صوری و همکاران (۲۰۲۵) با عنوان «شناسایی مؤلفه های برنامه درسی مبتنی بر آموزش ترکیبی در دوره ابتدایی» به روش نتایج نشان داد که، اهداف سه گانه؛ ۱. (یادگیرنده محوری، معلم به مثابه یادگیرنده مادام العمر، نظام آموزشی به روز)، ۲. محتوای ساختارشکن (ترکیب محتوای مکتوب و غیرمکتوب، اصول طراحی و سازماندهی محتوای ترکیبی)، ۳. فضا (فضاسازی منعطف، توجه به تنوع فضاهای آموزشی)، ۴. ارزشیابی عوامل دخیل در فرایند یادگیری (ارزشیابی دانش آموز، ارزشیابی فنی، ارزشیابی نیروی انسانی)، ۵. راهبردهای آموزشی مبتنی بر خبرگی (معلم فرصت ساز، تدریس باکیفیت، ایجاد فرصت های یادگیری)، ۶. زمینه های اجتماعی پشتیبانی کننده (دسترسی باز و آسان به منابع، حمایت مالی و اداری).

پاک نژاد و همکاران (۲۰۲۳) در پژوهش «چالش های آموزش حضوری در دوران پس از کرونا از دیدگاه دبیران» به روش پدیدارشناسی عوامل و دلایل تغییرات رفتاری و تحصیلی دانش آموزان بعد از دوران کرونا در آموزش در پنج دسته: علل مرتبط با معلم، علل مرتبط با مدرسه؛ علل مرتبط با خانواده، علل مرتبط با فضای مجازی؛ علل مرتبط با دانش آموز؛ طبقه بندی شدند.

در پژوهش لیو و دوان^۱ (۲۰۲۰)، به این نتیجه رسیدند که استرس روانی- اجتماعی ناشی از شیوع ویروس کرونا منجر به بروز تغییراتی در روابط بین اعضای خانواده و فرزندان شده است. همچنین با توجه به تغییر ناگهانی در حالت یادگیری و محیط یادگیری، ما بینش عمیق انتقال ناگهانی آموزش سنتی به مجازی باعث واکنش های منفی دانش آموزان شد (Misirlit et al, 2021). رایج ترین چالش ها در شروع آموزش مجازی عدم مشارکت دانش آموزان بود، تعامل ناکافی دانش آموزان با معلم، عدم دریافت بازخورد یا پاسخ در زمان نامناسب (Esmaeili Shad, 2022)، عدم تعامل (Abbasi et al, 2020)، عدم آمادگی برای آموزش مجازی، منابع آموزشی ناکافی، برنامه ریزی ضعیف و محتوای آموزشی نیست آماده بودن (Esmaeili Shad, 2022)، سختی و ناآشنایی با نحوه استفاده از سیستم آموزش مجازی، مشکلات اتصال به اینترنت، از جمله تراکم شبکه، هزینه بالای اینترنت دسترسی و عدم توانایی در ارائه دستگاه های با کیفیت بالا مهم ترین چالش ها بودند (Salimi et al, 2020).

^۱ . Liu and Duan

با توجه به قرنطینه اجباری، یکی از دغدغه‌های محققان و مسئولان آموزشی بررسی تاثیر و نقش مجازی آموزش است. چندین مطالعات تجربه دانش آموزان را ارزیابی کرده است از جمله نتایج و اثرات منفی آموزش مجازی بر روی دانش آموزان، موارد زیر قابل ذکر است: افزایش استرس، اضطراب، انزوا و تنهایی، عدم امنیت در بین دانش آموزان (Misirli et al, 2021)، تأثیر منفی بر سلامت روان و خلق و خوی رفتارهای تعدادی از دانش آموزان (Bao, 2020)، منفی تأثیر بر کیفیت خواب، اضطراب و پریشانی بالا، افسردگی و اجتناب (استرس پس از سانحه علائم اختلال) (Harandi, 2015) عدم تعاملات اجتماعی، دریافت اطلاعات بیش از حد، ارتباطات مبهم (Tari, 2022)، فقدان تعامل و ارتباط واقعی، فقدان تعهد زمانی، عدم مسئولیت، افزایش در کمپین های آنلاین، بی انگیزگی، افزایش می یابد (Jawad et al, 2020).

در مطالعه جعفری و علم الهدی (۲۰۲۳) با عنوان «استفاده از آموزش مجازی در تدریس» طیف وسیعی از فرصت های آموزشی جدید را فراهم کرده است. اما ترکیب خطرات اخلاقی و قانونی مرتبط با دسترسی و تبادل اطلاعات در قالب مسائل اخلاقی در فضای دیجیتال این نوع آموزش را به چالش کشیده است. نتایج نشان داد که ادراک اعضای هیئت علمی از موضوع اخلاق در آموزش مجازی از دو رویکرد منش اخلاقی و امنیت اخلاقی سرچشمه می گیرد.

در مطالعات التیمی^۱ (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان «بررسی نقش شبکه های آموزش مجازی در مورد سلامت روان دانشجویان (از نظر شخصیتی، اعتقادی، علمی و فرهنگ) در کشورهای منتخب (عراق، ایران، لبنان و سوریه)» نتایج نشان داد که، مفاهیم شخصیت شامل افزایش کارایی آموزشی فردی، افزایش مشکلات روانی- اجتماعی، اعتیاد به فضای مجازی، تغییر در دیدگاه اجتماعی دانش آموزان؛ مفاهیم فرهنگی شامل تغییر در الگوی فکری، تعاملات اجتماعی و سبک زندگی است.

نی^۱ (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان «فرآیند یادگیری از طریق واقعیت مجازی: یک کاربرد مبتنی بر نظریه بر اساس تجزیه و تحلیل مفهوم و ویژگی های فناوری واقعیت مجازی»، مزایای ادغام فناوری واقعیت مجازی در آموزش، کیفیت و اثربخشی تدریس، ایجاد فضای آموزشی خوب و ارتقای ظرفیت های دانش آموزان است.

1. AL-Tameemi

سؤالات پژوهش

با توجه به هدف تحقیق و بر اساس آنچه در این تحقیق مطرح شد، سه سوال زیر در نظر گرفته شده است:

۱. مسائل آموزش مجازی را چگونه تجربه کرده اید؟
۲. تصور معلمان از اخلاق در آموزش مجازی چیست؟
۳. چالش های آموزش مجازی کدام اند؟

چارچوب مفهومی

با توجه به مطالعه فرآیندهای یادگیری پویا، نظریه شناختی، سازه انگاری و نظریه یادگیری موقعیتی به این موضوع می پردازد که چگونه فناوری واقعیت مجازی شکل گیری سیستم دانش دانش آموزان را از طریق غوطه وری، تعامل و چند حسی تسهیل می کند. در میان این سه نظریه، سازه گرایی به بهترین وجه نشان می دهد که چگونه فناوری واقعیت مجازی، به عنوان یک ابزار یادگیری، در فرآیند یادگیری دانش آموز نقش ایفا می کند. نظریه شناختی، یادگیری را فرآیندی می داند که در آن دانش آموزان از ساختارهای شناختی موجود خود برای همسان سازی و سازگاری با محیط جدید استفاده می کنند (farroa,2018: 99). اثرات متناوب جذب و سازگاری منجر به یک فرآیند چرخه ای می شود که در آن حالات فیزیولوژیکی دانش آموزان از تعادل به عدم تعادل تغییر می کند (parong,2021: 227).

به نظر گیدنز (۱۳۸۹)، در جوامع ماقبل مدرن زمان و مکان بیشتر با هم درآمیخته بود و به همین دلیل ابعاد مکانی زندگی اجتماعی برای بیشتر مردم و از جهات متعدد بر عالم حضور یعنی فعالیت های محلی اثر می گذارد. به بیان دیگر، لازم است شاگردان در حضور معلم باشند تا سخنان موقر و محکم معلم را بشنوند و دانشجویان برای شرکت در کلاس ها و کسب مدارک از دانشگاه های خاص، متحمل سفر و شرایط زیستی و مشکلات دیگری بشوند. امروزه در تعدادی از دانشگاه ها به صورت غیرحضور و آموزش از دور تحصیل می شود و تجربه های یادگیری فقط تجربه های بلافصل و چهره به چهره نیست. ورود به جهان دانایی محور و نیاز روزافزون بشر به آموزش، همواره با عبور او از بساطت اولیه و پیچیده شدن زندگی ها نیاز به «آموختن مستقل» را در طول زندگی افزایش داده است.

آموزش های نیمه حضوری و غیرحضوری با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات نه تنها مکمل آموزش های حضوری است، فرصت بی بدیلی را برای روزآمد کردن محتوا و انعطاف بخشی به روش های یادگیری و یاددهی به ارمغان می آورد. از نظر بوردیو، مهم ترین کارکرد دانشگاه، شکل دادن به هویت

آکادمیک شخص محصل است. انسان آکادمیک، کسی است که منش و عادت‌واره مناسب با کنش آکادمیک در وی شکل گرفته باشد (Fazeli, 2003; Quoted by Ebrahimi et al, 2021).

براساس بینش بوردیو، چنین انسانی نه تنها برای پیشبرد علم، تأمین نیازهای شغلی، نیازهای جامعه و سایر موضوعات، به طور دائم در مسیر یادگیری، تولید و اشاعه‌ی ایده‌های نو تلاش می‌کند، برای اثبات و حفظ وجود و هویت خود، ناگزیر از این تلاش‌هاست. (Fazeli (2003) با استناد به دیدگاه بوردیو تأکید می‌کند که یکی از اساسی‌ترین مشکلات دانشگاه‌های ایران، ناتوانی آن در شکل‌بخشیدن به این هویت در دانشجویان و تربیت انسان آکادمیک است. هویت آکادمیک، علاوه بر علم‌آموزی، به ارتباطات و تعامل میان دانشجویان با اعضای علمی و غیرعلمی منجر می‌شود (همان)؛ بنابراین چنانچه چنین ارتباطاتی در یک محیط آموزشی وجود نداشته باشد، احتمال شکل‌گیری هویت آکادمیک در آن کاهش یافته و پیش‌بینی می‌شود، مشکلات و مسائلی که نظریه‌پردازان این زمینه و به‌ویژه بوردیو مطرح کرده‌اند، در آینده‌ی نه‌چندان دور پیش روی افراد قرار گیرد. نداشتن هویت علمی، باعث می‌شود افراد به محتوای درسی به‌عنوان موادی خام نگاه کنند و از آن در زندگی واقعی و عملی خود بهره نگیرند؛ در نتیجه دور از ذهن نیست که دانش‌آموزان حتی در تحصیلات خود نیز تا حدودی با مشکل مواجه شوند.

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش با توجه به موضوع و ماهیت پژوهش از روش کیفی و رویکرد پدیدارشناسی استفاده شده است. پدیدارشناسی طرحی نظام‌دار است که به نمایاندن ادراکات تجربه انسانی در مورد انواع پدیده‌ها می‌پردازد. معیار ورود به این پژوهش، معلمان رسمی (ابتدایی و متوسطه) مشغول به کار در آموزش و پرورش استان خوزستان بوده است. برای جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شده است ۲۵ نفر از معلمان رسمی (ابتدایی و متوسطه اول) در آموزش و پرورش شهرستان اهواز به صورت هدفمند انتخاب و با آنها مصاحبه انجام شد. مصاحبه‌ها تا زمان اشباع نظری ادامه پیدا کرد و هر مصاحبه بین ۴۰ تا ۶۰ دقیقه طول کشید. فرآیند مصاحبه شامل موارد زیر بود:

۱. با توجه به اینکه در دوره ابتدایی و متوسطه هیچ تجربه و سابقه آموزش مجازی وجود نداشت، در فرآیند تدریس در شبکه آموزشی دانش‌آموزان (شاد) با چه چالش‌هایی روبرو بودید؟ در این پژوهش از روش هفت مرحله‌ای کلازی (۱۹۷۸) استفاده شده است تا توصیف روشنی از تجارب زیسته مشارکت‌کنندگان از پدیده موردنظر به دست آید. مراحل این روش شامل موارد زیر است: ۱. یادداشت برداری و تبدیل مکالمات به متون ۲. خواندن چندباره متن مکالمات و کشف و علامت‌گذاری عبارتهای مهم مرتبط با پدیده مورد بررسی ۳. مفهوم‌بخشی به جمله‌های مهم استخراج شده ۴. مرتب‌سازی توصیف‌های

مشارکت کنندگان و مفاهیم مشترک در دسته های خاص ۵. تبدیل همه آرای استنتاج شده به توصیف های جامع و کامل ۶. تبدیل توصیف های کامل پدیده به توصیفی خلاصه و مختصر ۷. معترس سازی نهایی. برای رعایت ملاحظات اخلاقی، موارد زیر در نظر گرفته شد. اختیاری بودن پاسخ؛ دریافت نکردن مشخصات فردی معلمان؛ محرمانه ماندن اطلاعات جمع آوری شده و استفاده از اطلاعات صرفاً برای ارتقاء و بهبود کیفیت آموزش مجازی در سامانه شاد. اعتبار داده ها با استفاده از شیوه های باورپذیری از طریق خودبازبینی محققان و اطمینان پذیری با هدایت دقیق جریان جمع آوری اطلاعات و همسوسازی پژوهشگران تعیین شده است.

یافته ها

از مجموع مصاحبه ها در رابطه با سؤالات یک سری مضمون استخراج شد که پس از بررسی، خلاصه برداری و طبقه بندی آنها چالش ها و فرصت ها (تضاد نقشی ادراک شده در دوران کرونا و مسلط شدن آموزش برخط، انتقال یادگیری از کلاس به خانه ها، جبرکرونا و فرسودگی، تخصیص فضای خانه به امر یادگیری، عدم توازن و تناسب حجم فعالیت ها، مدیریت ابزاری و عاطفی، آموزش های مجازی و شکل گیری موزاییکی از آگاهی مسطح اجتماعی، دوگانگی آموزش آنلاین در تقابل با زندگی فرد و آموزش های مجازی تضادی از یکسره رهایی بخشی همراه با کژتابی های وهمناک) شناسایی شد.

جدول ۲: مفاهیم، خرده مضمون ها، مضمون اصلی و نهایی مسائل آموزش مجازی

مفاهیم	خرده مضمون ها	مضمون اصلی	مضمون نهایی
زندگی یک معلم مال خودش نیست، وسواس در کنترل دانش آموزان، سرازیر شدن مباحث آموزشی به خانواده، ناتوانی در حمایت خانواده، سرخوردگی و ناسازگاری	تضاد نقشی ادراک شده و مسلط شدن آموزش برخط	چالش مدیریت زمان	شیبی از دنیای مجازی شده بر اذهان
راضی نبودن خانواده از کار، دست و پاگیر بودن شغل معلمان، خدماتی بودن فعالیت های معلمان، آرامش نداشتن در خانواده به جهت سیاست زدگی آموزش، محروم شدن فرد از سایر امور روزمره زندگی شخصی اش	انتقال یادگیری از کلاس به خانه		
زمان بر بودن تولید محتوای آموزشی، زمان بر بودن سیدگی به امورات آموزشی، اسال مجدد فایل و توضیح بیشتر، تخصیص زمان بیشتر نسبت به روزهای عادی برای تدریس، پیگیری حضور دانش			

و حذف کاربزمای معلم		جبر و فرسودگی	آموزان در کلاس و بررسی تکالیف، سختی کار معلمان را در فرآیند یاددهی و یادگیری، ویرایش و تدوین فیلم آموزشی با گوشی موبایل، ارائه متعدد در شبکه اجتماعی، آموزش مجازی و فرسودگی زود هنگام، گرفتن وقت و انرژی با تدریس مجازی، تهدید سلامت معلمان، سخره گرفتن معلمان، تهیه کلیپ‌های با محتوای سخیف در شبکه‌های اجتماعی، تقلب و تخلف در امتحانات مجازی
	مدیریت هویت در فضای مجازی	تغییر نقش معلم به والدین (بعد سلامت محیط یادگیری)	ارتباط با دانشجویان با فرهنگ‌های مختلف، آموزش بعد فرهنگی فضای مجازی، آمیخته زندگی حرفه ای و شخصی بیش از گذشته، جواب دادن سؤالات و اشکالات دانش آموزان حتی در ساعات‌های پایانی شب، توجه به مسائل قومی و فرهنگی دانش آموزان، تضاد فرهنگ مجازی با فرهنگ محلی
		عدم توازن و تناسب حجم فعالیت‌ها	تزام کار با زندگی، نداشتن تفریحات، سرازیر شدن دغدغه‌های کاری به خانواده، نداشتن آسایش و عدم رغبت به کار، کوتاهی در رسیدگی به کارهای خانه، کاهش زمان تخصیص یافته به خانواده
		نهادینه شدن فرهنگ و اخلاق در فضای مجازی	تعاملات آنلاین، توسعه روابط بین معلم و دانش آموز، ابراز هویت، مدیریت رفتار، ارتباط مستمر با فضای مجازی، یادگیری از تعاملات مثبت در فضای مجازی
	دوآلیته تضاد و امید	آموزش‌های مجازی و شکل گیری موزاییکی از آگاهی مسطح اجتماعی	انتشار تصاویر شخصی به صورت آنلاین، تغییر تعاملات و گفتگو، کاهش مشارکت والدین، تشدید تضاد ارزش ها بین والدین و فرزندان، بی توجهی والدین به دانش آموزان، کاهش ارتباط مؤثر با خانواده و دوستان، تغییر عادات غذایی، عدم تحرک، تخلفات اخلاقی در بین دانش آموزان
		دوگانگی آموزش آنلاین در تقابل با زندگی فرد	سرخوردگی دانش آموزان به جهت ناآشنایی با سیستم، عدم آمادگی معلمان در محیط یادگیری آنلاین، اتلاف وقت و انرژی، عدم تجربه دانش آموزان با نرم افزارهای آموزشی، پایین آمدن راندمان آموزشی، ناکافی بودن آموزش مجازی، عدم تخصص

			در تدریس آموزش مجازی، کند بودن سرعت اینترنت
		آموزش های مجازی تضادی از یکسره رهایی بخشی همراه با کژتابی های وهمناک	نقش راهبری معلم، دانش آموز محور بودن، حذف مسافت، تنوع و لذت در انجام تکالیف، اطمینان دانش آموز به مهارت های خود، دریافت بازخورد کلاس آنلاین، دریافت بازخورد گروهی، وسوسه انگیزی های سرگرم کننده، حذف ظرفیت های اجتماعی و تقویت مهارت های جمعی، عدم توجه به ویژگی های شناختی دانش آموزان، حذف تفریح و شادی از فعالیت های کلاسی و افزایش تنبلی و حواس کپرتی

۱. مسائل آموزش مجازی را چگونه تجربه کرده اید؟

درک موضوعات مطرح شده در آموزش مجازی ممکن است تنها بخش کوچکی از مسائلی را که فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش و یادگیری به همراه دارد، شناسایی کند. بخش بسیار زیادی از این گونه مسائل ناشناخته مانده و به مرور زمان آشکار می شود و تنها قدرت و انعطاف این فناوری جدید، مسائل جدیدی را ایجاد می کند. از این رو، این پژوهش، سعی در شناسایی و تحلیل ماهیت این گونه مسائل داشته است.

ابتدا این سوال مطرح می شود که «مسائل آموزش مجازی را چگونه تجربه کرده اید؟» در مرحله بعد، "چه مشکلاتی ممکن است در محیط های آموزشی با قابلیت فن آوری مواجه شوید." بر این اساس، در بین مصاحبه شوندگان در خصوص چالش های آموزش مجازی دیدگاه های زیر پدید آمده است:

– تضاد نقشی ادراک شده و مسلط شدن آموزش برخط

به نظر می رسد آموزش مجازی در خانه به وسیله معلمان منجر به بروز تغییرات گوناگونی در کارکرد خانواده شده است. از آن جایی که خانواده نهادی متشکل از افرادی است که با عادات، نیازها و خواسته های متفاوت با یکدیگر زندگی می کنند و ادراک های فردی و تحول شخصی- خانوادگی آنان تحت تأثیر بازخوردها و تعاملات آنان است، تغییرات ناگهانی در خانواده می تواند انسجام خانواده را تغییر دهد (Zang ET AL, 2021).

طبق تفاسیر مشارکت کنندگان، کمبود امکانات پایه، مشکلات فرایند یاددهی-یادگیری و سنجش، فشار شغلی، همکاری نکردن والدین و سواد رسانه‌ای پایین را از دیگر چالش‌های معلمان در آموزش مجازی برشمرده شده است.

مشارکت کننده‌ای در این رابطه چنین می‌گوید: «معلمان مجبورند علاوه بر ساعت‌ها تدریس، ساعت‌های زیادی هم برای پاسخگویی به دانش‌آموزان آنلاین باشند، بنابراین هم والدین و هم معلمان تحت فشار هستند و این فشار باعث اضطراب می‌باشد». مشارکت کننده دیگری چنین ادامه می‌دهد: «وقتی آموزش مجازی شد، محتوای آموزشی آماده نبود من معلم مجبورم بودم ساعت‌های زیادی از روز را به تولید محتوا برای پایه‌های مختلف تحصیلی به نحوی که خسته کننده نباشد اختصاص بدهم».

- انتقال یادگیری از کلاس به خانه

داشتن زمان کافی به عنوان پیش شرط رسیدگی به انجام کارهای دیگر است. با توجه به اهمیت و بالارزش بودن زمان، یکی از مسائلی که مشارکت کنندگان با آن مواجه بوده اند، نداشتن فرصت کافی برای رسیدگی به کارهای خانه در وقت‌های آزاد خود است. با توجه به اینکه مدیریت خانواده از نگاه مشارکت کنندگان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد؛ علاوه بر آن برای داشتن خانواده‌ای آرام باید زمان زیادی صرف کرد که این مسئله باید همراه با ویژگی‌های زندگی امروزی دو کارمندی بودن؛ تغییر فرهنگ مرد نان آور و زن خانه دار؛ احساس مسئولیت در برابر امور خانه و... باید به عنوان زمینه مدرن اهمیت نقش مرد در خانواده مورد توجه قرار گیرد. از جمله این موارد زمان بر بودن شغل و تداخل کار با رسیدگی به امور منزل می‌باشد. از نظر جامعه شناسی، انسان اجتماعی انسان ایفاء کننده‌ی نقش است. انسان‌ها به واسطه وضعیت یا موقعیتی که در جامعه دارند، دارای نقش‌های متعدد و متفاوت هستند. هر نقش دارای حقوق و انتظاراتی است. انتظارات هر نقش با الزامات و ضمانت‌های اجرایی خاص خود ترکیب می‌شود. گاهی در مجموعه انتظارات نقشی یک فرد، تعارض یا تناقض بوجود می‌آید. این تناقض یا تعارض می‌تواند دو نوع تعارض درون نقشی و تعارض بین نقشی باشد (Chalabi, 1996). وجود چنین انتظارات و ایفای چنین نقش‌هایی نه فقط خستگی‌های جسمانی و روانی را باعث می‌شود، بلکه می‌تواند انجام تحقیقات و موفقیت در آن‌ها را به تأخیر اندازد (Ahmadnia, 2000).

طبق تفاسیر مشارکت کنندگان، زمانی که افراد در وظیفه‌ای خارج از کار خود گرفتار شده اند و علاقه و لذتی در زندگی شخصی خود احساس نمی‌کنند و از زندگی راضی نخواهند بود. از سوی دیگر کارهایی

که بخاطرش تمام وقتی که می توانست با خانواده سپری کند را بخاطر پیشرفت در شغل از دست خواهد داد و دیگر به آن احساس تعلق ندارند.

مشارکت کننده ای می گوید: «خانواده من با گذشت هستند. وگرنه من کوتاهی زیاد می کنم مثلاً؛ خانمم تمام خرید خانه را انجام می دهد من هم برای او کم نمیزارم البته برای تشویقش خانه و ماشین به اسمش زدم. از طرف دیگر باید دانشجو را تحت نظارت داشته باشم مرخصی زیاد نمی گیریم فکر می کنم تعلق زیادی به کار دارم و همین تخصصی شدن کار دستم می دهد». سارا شرکت کننده شماره ۱۲ می گوید: «همینکه برسم به کار خانه و کار خودم هنر کردم».

- عدم توازن و تناسب حجم فعالیتها

با توجه به تحلیل مصاحبه های انجام شده، در واقع اصلی ترین منبع استرس شغلی معلمان توازن و تناسب حجم فعالیتها می باشد و پس از آن تقاضاهای خانوادگی، فشار زمانی، مشکلات مالی، ارتباط با دیگران منابع دیگر سکون زدگی شغلی آنان است. هر چند ماهیت این مشکلات در هر کدام از دانشگاه ها متفاوت می باشد. با توجه به گفته های مصاحبه کنندگان، در دانشگاه تهران به علت چند شغلی بودن و سمت داشتن در وزارتخانه و مشارکت کردن در مسائل دولتی شرایط کار با شرایط خانوادگی حالت تعارض گونه بخود می گیرد. طبق تفاسیر مشارکت کنندگان دلایل اصلی ایجاد فشار در محیط کار، محدودیت های زمانی، تدریس، بوروکراسی و تقاضاهای دانشجویان بودند. در واقع معلمان به دلیل تعدد وظایف شغلی خود از قبیل تدریس، تحقیق، ارائه مقاله و شرکت در سمینارها، راهنمایی دانشجویان و ... تنشی پیچیده و چندجانبه را تجربه می نمایند.

مشارکت کنندگان در خصوص تداخل کار با مسائل خانوادگی خود و تجربیاتش از فضای کاری چنین عنوان می کنند: «تداخل کار و خانواده من زیاد است آسایش نداریم و همین در ساکن ماندن و بی رغبتی من در کار تأثیر دارد از طرف دیگر چون فعالیت ما خدماتی است و همه کارهای مربوط به پژوهش (حتی تایپ کردن) را خودمان انجام می هیم و به بیرون کارها سپرده نمی شود چون ممکن است به نسخه از فایل شما را در سیستم خود کپی نمایند. دچار فرسودگی می شویم». امیر شرکت کننده دیگر اظهار می کند: «من بیشتر تعلق به کار دارم در خانه تازه کارم شروع می شود». مشارکت کننده دیگری می گوید: «مسائل سیاسی و مفت کش- های دانشگاه برای ما و خانواده هایمان ایجاد مشکل می کنند. به دلیل شرایط فضای کاری، در خانه هم آرامش نداریم».

- مدیریت هویت در فضای مجازی

محیط یادگیری مجازی یکی از ابزارهایی است که افراد را از راه‌های مختلف ابراز می‌کند. زیرا وقتی افراد در فضای مجازی هستند به دنبال راه‌هایی برای مدیریت جنبه‌های رفتاری خود هستند. از این رو مسئله هویت که یکی از جنبه‌های پیچیده است، تحت تأثیر قرار می‌گیرد. بنابراین می‌توان گفت که اگر فردی با فضای مجازی ارتباط مستمر داشته باشد تا آنجا پیش می‌رود که الگوهای برگرفته از فضای مجازی را مثبت می‌داند و سعی می‌کند در رفتارهای خود از آنها استفاده کند. اگر بتوان فرهنگ و اخلاق در فضای مجازی را به درستی نهادینه کرد، وقتی دانش آموزی در فضای مجازی با رفتارهای نامناسب مواجه می‌شود، می‌تواند رفتار و عکس‌العمل صحیح و مناسب داشته باشد.

مصاحبه شوندگان همچنین بیان می‌کنند تعاملی بودن اینترنت و قابلیت‌های آن باعث شده تا انسان‌ها از طریق آن با یکدیگر ارتباط برقرار کنند و هویت‌های مجازی متنوعی را در فضای مجازی ایجاد کنند. مصاحبه شوندگان بر این باورند که با توجه به اینکه در فضای آنلاین، کاربران نمی‌توانند واکنش دیگران را ببینند و بازخورد فوری ارائه دهند، نوعی سردرگمی در نحوه دریافت اطلاعات یا پیش‌بینی نتیجه یک دیدگاه خاص وجود دارد. که ممکن است به هویت جدیدی منجر شود. از سوی دیگر، این تعاملات ممکن است منجر به تعامل دوگانه در بحث هویت شود و بر توسعه روابط با معلمان تأثیر بگذارد. بنابراین یکی از جنبه‌های اجتماعی و روانی، موضوع هویت در فضای مجازی است.

۲. تصور معلمان از اخلاق در آموزش مجازی چیست؟

درک اخلاق در آموزش می‌تواند بینشی برای معلمان و دانش‌آموزان فراهم کند تا ارزش‌ها و باورهای اخلاقی فضای مجازی را درونی کنند. در واقع آموزش مجازی اگرچه انقلابی در آموزش ایجاد کرده است، اما ماهیت آن به گونه‌ای است که منجر به مسائل جدیدی در حوزه اخلاق می‌شود. این امر اخلاق در آموزش مجازی را در معرض مجموعه‌ای از مخاطرات اخلاقی و قانونی قرار داده است که از یک سو بیانگر وضعیت رفتاری فرد و از سوی دیگر نمایانگر ارزش‌ها، باورها و نگرش‌هایی است که باید توسط معلمان رعایت شود.

- دوگانگی آموزش آنلاین در تقابل با زندگی فرد

نظریه رفتاری بر پایه مطالعات بی. اف. اسکینر^۱ راجع به شرطی شدن عامل یا کنشگر است. براساس این نظریه فرد برای دریافت پاداش وارد اینترنت می‌شود. پاداش‌هایی که فرد از این رفتار می‌گیرد، فرار از واقعیت، رسیدن به عشق و سرگرمی‌های زیاد است و چنانچه در زمان‌های آتی نیز به این پاداش‌ها نیاز داشته باشد، احتمالاً به اینترنت روی خواهد آورد. در نتیجه این روند تقویت شده و چرخه همچنان ادامه پیدا می‌کند (Duran, 2003: 2).

^۱. Skinner

طبق تفاسیر مشارکت‌کنندگان، مدرسه به عنوان کانون آموزش ضمن بسترسازی برای فراگیری دروس، یادگیری مسائل در حوزه مهارت‌های اجتماعی را ایجاد می‌کند و بسیاری از این مهارت‌ها از جمله چگونگی روابط و ارتباط گیری با افراد و حتی قوانین را در این فضا و با حضور در آن آموزش می‌بینند. کودکان با حضور در مدرسه می‌توانند مسائل روابط عاطفی، استقلال و رویه برخورد با مسائل را فرا بگیرند، ولی تأثیر فضای مجازی و کلاس‌های غیرحضورى باعث شده تا شیوه یادگیری نیز تغییر کند و معلم به عنوان محور آموزش قرار گیرد و به دلیل مجازی بودن و عدم دسترسی به دانش آموزان، پرسش و پاسخ برای ارزیابی فعالیت آنها صورت نگیرد. طولانی مدت شدن این شیوه تدریس بر آموزش و سطح سواد دانش آموزان تأثیر می‌گذارد و می‌تواند موجب بحران شود چون افرادی بدون فراگیری مهارت‌های اجتماعی وارد جامعه می‌شوند در حالی که از اصول اولیه نظیر برقراری ارتباط با افراد آگاهی درستی ندارند.

مشارکت‌کننده‌ای در این خصوص چنین می‌گوید: «دانش‌آموزان که از فضای مجازی متأثر می‌شوند جسور شدند، آگاهی‌های آن‌ها بالا رفته و عمیق شدند، اما یک بخشی از آگاهی‌های ناقص و دست‌چین شده توسط همین فضای مجازی در اختیار همه افراد جامعه از جمله دانش‌آموزان قرار می‌گیرد، این آشفتگی ذهنی و عدم تمرکزی که برای بچه‌ها درست می‌کند ممکن است سبب یک جنبش شود».

- آموزش‌های مجازی تضادی از یکسره رهایی بخشی همراه با کژتابی‌های وهمناک شبکه‌های مجازی اجتماعی سوئے دیگر و به کلی متفاوتی هم دارد که کار توصیف و ارزیابی آن را دشوار می‌کند. این نیز فقط ناشی از شکاف دیجیتالی و فاصله دهشتناک دسترسی به اینترنت در میان کشورهای توسعه یافته و کشورهای فقر زده و قحطی زده و استبداد زده نیست. طبق دیدگاه نظریه یادگیری اجتماعی، پدیده‌های اجتماعی به طور عمده ناشی از تجاربی است که بر پایه یادگیری نیابتی و مشاهده رفتار دیگران و پیامدهای آن شکل می‌گیرد. در مرکز این نظریه فرایند الگو سازی قرار دارد که در آن شخص رفتاری معرفتی و اجتماعی دیگران را با مشاهده، چه به طور تصادفی و چه آگاهانه یاد می‌گیرد (Saatchi, 1998:99). براساس این نظریه، وسایل ارتباطی جدید، الگوهای ارتباطی جدیدی به کاربران معرفی می‌کنند و کاربران نیز با مشاهده این الگوهای جدید رفتاری را یاد می‌گیرند.

طبق تفاسیر مشارکت‌کنندگان، مواردی چون به سرخه گرفته شدن تدریس معلمان در فضای مجازی، حمایت مفرط آموزش و پرورش از خانواده ها و عدم حمایت از معلمان و بازخوردهای نامناسب به شیوه تدریس معلمان همچنین مواردی چون دخالت اولیاء در تدریس معلم، عدم برقراری ارتباط دوسویه با

دانش آموزان جهت کنترل میزان حضور و توجه به محتوای درس و عدم ارائه فعالیت‌های گروهی همزمان در زمان تدریس از چالش‌های ادراک شده می‌باشد.

مشارکت کننده‌ای در این رابطه چنین می‌گوید: «دانش‌آموزان در کلاس درس کاملاً به شکل تهاجمی فکرها را نقد می‌کنند، دانش‌آموزان امسال با دانش‌آموزان سال‌های قبل خیلی فرق کرده‌اند، این نوع برخورد دانش‌آموزان حاصل یک روند است که از گذشته شروع شده و عوامل مختلفی دارد، یکی از آن عوامل رفتارهای خود آموزش و پرورش و اصرار آن‌ها بر روش‌های ناکارآمد و شکست خورده است».

مشارکت کننده دیگری چنین ادامه می‌دهد: «هرچقدر در پیچه‌های فضای مجازی روی دانش‌آموزان گشوده شده؛ با دنیای جدید و واقعیت‌ها آشنا شدند. درواقع میان آنچه که در شبکه‌های اجتماعی دریافت می‌کنند با محتوای کتاب درسی فاصله زیادی می‌بینند و به شکل‌های مختلفی به آن واکنش نشان می‌دهند».

- آموزش‌های مجازی و شکل‌گیری موزاییکی از آگاهی مسطح اجتماعی
با ظهور شبکه‌های مجازی اجتماعی، اکوسیستم آگاهی جامعه متحول شده است. در این فضا معناها با هم ساخته می‌شود و محتویاتی بغایت کثیر و هزار رنگ و هزار نقش، به طرزی ناهمگن و نامتجانس، تولید و مبادله می‌شوند. طبق تفاسیر مشارکت‌کنندگان، شیوه سنتی آموزش با روش آموزش مجازی موجب تغییر پیامدهای آموزشی در یادگیرندگان شده است. فرهنگ تازه یادگیری بدون حضور استاد، به راحتی نمی‌تواند جای خود را بیابد و در نتیجه محیط جدید آموزش و یادگیری را با چالش‌هایی همراه می‌سازد. مشارکت کننده‌ای در این رابطه چنین می‌گوید: «دانش‌آموزان اخلاق و باورهای جدیدی کسب می‌کنند و سپس اقدامات جدید را اتخاذ کنید. در حالت ایده‌آل، ما می‌توانیم». مشارکت کننده دیگری ادامه می‌دهد: «این روزها که سرکلاس می‌روم تدریس به دانش‌آموزان سخت‌تر از گذشته شده است، وقتی ما کتابی برای دانش‌آموزان تدریس می‌کنیم دوست داریم مطالب آن مورد علاقه و توجه آن‌ها باشد، اما این‌طور نیست».

مثلاً در درس مطالعات اجتماعی مخصوصاً وقتی بخش مدنی آن را تدریس می‌کنم و درباره حقوق اساسی صحبت می‌کنیم، با دانش‌آموزان چالش داریم، وقتی به آن‌ها درباره قانون اساسی می‌گوییم بلافاصله سراغ آن را در واقعیت بیرونی کتاب می‌گیرند، می‌پرسند مگر در کتاب نگفته من باید آزادی بیان داشته باشم پس چرا در جامعه آن را نمی‌بینم. یعنی ما طبق کتاب به دانش‌آموزان اطلاعات می‌دهیم اما اطلاعاتی که به نظر آن‌ها با نظم اجتماعی جامعه متفاوت است».

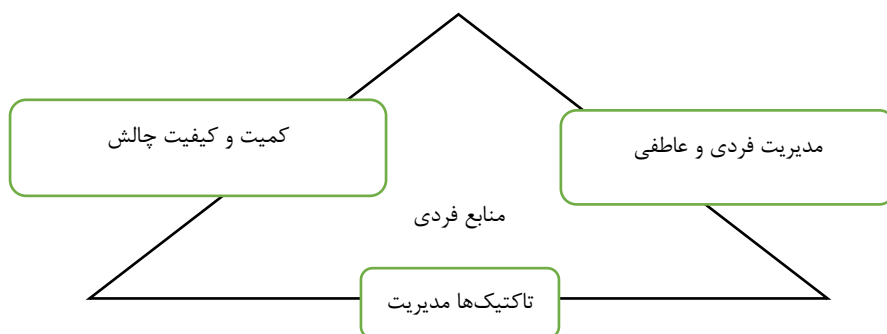
۳. چالش های آموزش مجازی کدام اند؟ در پاسخ به سؤال سوم، همان گونه که اطلاعات جدول ۳ نشان می دهد، معلمان بیشترین چالش ها به ترتیب در محورهای مدیریت، تکنولوژی، فرهنگی- اجتماعی، اقتصادی و زیستی- بدنی ارزیابی نموده اند.

جدول ۳ چالش های آموزش مجازی

محورها	مقوله ها
مدیریت	عدم آمادگی برای آموزش مجازی، منابع آموزشی ناکافی، برنامه ریزی ضعیف و محتوای آموزشی نیست آماده بودن، سختی و ناآشنایی با نحوه استفاده از سیستم آموزش مجازی، مشکلات اتصال به اینترنت، از جمله تراکم شبکه، هزینه بالای اینترنت دسترسی و عدم توانایی در ارائه دستگاه های با کیفیت بالا، عدم وقت در تدریس کامل کتب، عدم نظارت بر آزمون ها، ضعف در نظارت بر رفتار دانش آموزان مشکل دار، نبود زیرساخت های مجازی برای تقویت آموزش
فناوری اطلاعات	عدم شباهت فضای آموزشی متناسب با محتوای درسی مجازی، لزوم تهیه محتوای الکترونیکی به روز و زمان بر توسط معلمان، عدم آشنایی برخی معلمان با نرم افزارهای مختلف جهت تولید محتوای آموزشی، اختلال در سرعت اینترنت و شبکه شاد، عدم وقت جهت اعمال توصیه های اخلاقی، سرعت پایین در انتقال محتوای آموزشی، عدم وجود منابع انسانی و تجهیزات کافی
فرهنگی- اجتماعی	فقدان تعامل و ارتباط واقعی، فقدان تعهد زمانی، عدم مسئولیت، افزایش در کمپین های آنلاین، بی انگیزگی، نابرابری بین دانش آموزان، فقدان امنیت روانی، به سخره گرفتن تدریس معلمان در فضای مجازی، مشغولیت بیش از اندازه به آموزش، کم بودن همکاری خانواده ها
اقتصادی	نداشتن قدرت خرید خانواده در تهیه لپ تاپ و غیره، هزینه اینترنت، اثر تورم بر عدالت و دسترسی آموزشی،
زیستی- بدنی	افزایش استرس، اضطراب، انزوا و تنهایی، عدم امنیت در بین دانش آموزان، استفاده بیش از حد از گوشی و لپ تاپ، افت شادابی و انگیزش معلم، اضطراب و پریشانی بالا، افسردگی و اجتناب

مضمون نهایی: شبیحی از دنیای مجازی شده بر اذهان و حذف کاریزمای معلم

مقوله نهایی به دست آمده بیانگر این واقعیت است که اگر ما وضعیت شبیحی از دنیای مجازی شده بر اذهان و حذف کاریزمای معلم را به مثابه مثلثی سه ضلعی تصور کنیم، محورهای حمایت اجتماعی، سیطره تکنولوژی های رسانه ای نوین و کنترل ناپذیری آنان برای استفاده فرزندان و تاکتیک های مدیریت فردی اضلاع سه گانه آن محسوب می شوند که می توانند در تعامل با هم زمینه تشدید یا ترقیق آموزش مجازی تجربه شده و چگونگی مدیریت آن را بازنمایی کنند. به عبارتی کمیت و کیفیت چالش تجربه شده ناشی از آموزش مجازی نتیجه تعامل و تأثیر متقابلی این اضلاع سه گانه است (نمودار ۱).

نمودار ۱: محورهای سه گانه تعدیل کننده چالش‌های آموزش مجازی (منابع فردی، حمایت اجتماعی و عوامل تکنولوژیک)

بحث و نتیجه گیری

مطالعه حاضر با هدف بررسی چالش‌ها و فرصت‌های فضای مجازی در جهت بهره‌وری آموزش در دوره ابتدایی از دیدگاه معلمان انجام پذیرفت. این پژوهش یک مطالعه کیفی از نوع پدیدارشناسی بود که برای گردآوری اطلاعات از ابزار مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شد. طبق نتایج، چالش‌ها و فرصت‌ها در سه سطح انتخابی معلمان، مطرح و طبقه‌بندی شد. آموزش‌های مجازی و شکل‌گیری موزاییکی از آگاهی مسطح اجتماعی و تضادی از یکسره‌رهایی بخشی همراه با کژتابی‌های وهمناک به جهت عدم آگاهی دانش‌آموزان از چگونگی و استفاده از فضای مجازی از جمله این چالش‌ها هستند. در مقابل نیز فرصت‌های آموزش مجازی بررسی شد که آشنایی معلمان با روش‌های تدریس متنوع و به‌روز شدن اطلاعات و آگاهی خانواده‌ها در زمینه امور آموزشی از جمله این موارد هستند. برخی از راهکارهای رفع این چالش‌ها و استفاده از فرصت‌های بیان شده، این است که زمینه ارتباطات اجتماعی دانش‌آموزان با معلمان، به کارگیری فناوری‌های تعاملی چندرسانه‌ای، نهادهای آموزشی و پژوهشی، اجتماعات علمی و برنامه‌های مفرح فراهم شود.

پژوهش حاضر با هدف بررسی و واکاوی تجرب معلمان از چالش‌ها و مشکلات تدریس در فضای مجازی صورت گرفت. از دیدگاه معلمان شرکت‌کننده، آنچه به عنوان چالش‌شناسایی شد در ۳ مضمون اصلی (چالش مدیریت زمان، تداخل کار-خانواده و دوآلیته تضاد و امید) و ۹ زیرمضمون (تضاد نقشی ادراک شده و مسلط شدن آموزش برخط، انتقال یادگیری از کلاس به خانه، جبر و فرسودگی، تغییر نقش معلم به والدین، عدم توازن و تناسب حجم فعالیت‌ها، مدیریت ابزاری و عاطفی، آموزش‌های مجازی و شکل‌گیری موزاییکی از آگاهی مسطح اجتماعی، دوگانگی آموزش آنلاین در تقابل با زندگی فرد، آموزش‌های مجازی تضادی از یکسره‌رهایی بخشی همراه با کژتابی‌های وهمناک) طبقه‌بندی شد.

در ارتباط با چالش های آموزش مجازی، اولین چالش مطرح شده در این مطالعه، مشکلات مربوط به خود معلمان بود که حاوی پنج مضمون (تضادنقشی ادراک شده و مسلط شدن آموزش برخط، انتقال یادگیری از کلاس به خانه، جبرکرونا و فرسودگی، تغییر نقش معلم به والدین و عدم توازن و تناسب حجم فعالیت ها) است. براساس یافته های پژوهش تضاد نقشی ادراک شده و مسلط شدن آموزش برخط برای معلمان، از نوع تعارض خانواده با کار می باشد به نوعی مسلط شدن آموزش برخط موجب آمیخته تر شدن زندگی حرفه ای و شخصی بیش از گذشته شده است و جهت رسیدگی به کارهای آموزشی و پژوهشی با نوعی مدیریت و بروز عاملیت مردانه (باج دهی عاطفی) در راستای زدودن و یا حداقل تعدیل تعارض در عرصه زندگی خانوادگی به گونه ای هوشمندانه، توسط مردان بروز می یابد. در حالیکه برای معلمان خانم تعارض خانواده با کار نمود بیشتر دارد. مطابق با نظریه پلک احتمال بیشتری وجود دارد که مردان در مقایسه با زنان، اجازه دهند تعارض کاری به حوزه نقش های خانوادگی ریزش پیدا کند و در نتیجه آنان تعارض را از کار به خانواده تجربه می کنند.

در این راستا، یکی از مسائلی که در این بین معلمان به ویژه معلمان خانم به عنوان دغدغه وجود دارد، حمایت های سازمانی با در اختیار قرار دادن تسهیلاتی (ایجاد یک مرکز شیرخوارگاه و مهدکودک در هر یک از دانشکده ها، که از استانداردهای لازم برخوردار باشند) را در خدمت اعضای خود قرار دهد، و با این کار میزان بهره وری اعضا و کارکنان خود را بالا ببرد. همچنین در شرایط جبرکرونا، به جهت تغییر سبک یادگیری از آموزش حضوری به مجازی و دخالت تعداد بیشتری از اعضای خانواده در امر یادگیری فرزندان، به نوعی به اضافه بار نقش و تهی سازی انرژی فرد منجر شده است. این یافته تأییدی بر نظریه دوکسبری و هیگینز (۱۹۸۵) مبنی بر اینکه تعلق خانوادگی زنان، به کاهش انتظارات خانوادگی می انجامد زیرا افرادی که از فعالیت های خانوادگی خود لذت می برند و به آن اهمیت می دهند، وقت و انرژی بیشتری را به خانواده اختصاص می دهند و از این طریق انتظارات اعضاء خانواده را از خود کاهش می دهد و انگیزه اعضای خانواده در ارائه حمایت از خود را افزایش می دهند.

دومین بعد چالش های مربوط به عدم توازن و تناسب حجم و فعالیت ها است. آموزش مجازی و سنجش دانش آموزان در این فضا، سختی کار معلمان را در فرآیند یاددهی و یادگیری چند برابر کرده است. آموزش در فضای مجازی سبب شده تا ساعات آموزش، متفاوت از زمان مدرسه بوده و معلمان در طول روز و گاهی تا پاسی از شب درگیر آن باشند. فعالیت در فضای مجازی برای دانش آموزان به دلیل افزایش ساعت آموزش و انجام تکالیف درسی نیز سخت است. به گونه ای که آنان چاره ای جز پذیرش این شرایط را ندارند.

ذیل این مضمون، چالش هایی مثل مشکلات دامنه دار تقلب تا به سخره گرفتن معلمان در آموزش مجازی، نبود سواد آموزشی برخی معلمان در رابطه با فضای مجازی که عدم آشنایی با محیط مجازی و

ساختار آن، دشواری ارزشیابی کیفیت یادگیری فراگیران، مقاومت مدرسان برای ورود به عصر فناوری و تغییر شیوه های ارزیابی سنتی و در نهایت، افزایش حجم کاری مدرسان را شامل می شود. این یافته با نتایج پژوهش مصیبی اردکانی و همکاران (۱۴۰۰)، عباسی و همکاران (۱۳۹۹)، محمدی و همکاران (۱۳۹۹) همسو می باشد.

سومین بعد چالش های شناسایی شده از دیدگاه معلمان شرکت کننده، آموزش های مجازی تضادی از یکسره رهایی بخشی همراه با کژتابی های وهمناک است. اگرچه یادگیری آنلاین می تواند به حفظ سلامت دانش آموزان و معلمان کمک کند، اما ثابت شده است که نسبت به یادگیری سنتی موفق تر است. میزان تماس دانشجو و معلم و اجتماعی شدن دانشگاه، سطح صلاحیت فنی و مناسب بودن محتوای آموزشی برای دوره های آنلاین و کار گروهی عوامل کلیدی برای اینکه یادگیری آنلاین نتایج مورد نظر را ایجاد می کند یا خیر است. بنابراین، عملکرد ضعیف دانش آموزان در یادگیری آنلاین می تواند تا حدودی به دلیل نارضایتی آنها از قالب و کیفیت ارائه دوره و عدم تعامل با دیگران باشد که منجر به کسالت و انگیزه پایین برای یادگیری شود.

چهارمین بعد چالش های شناسایی شده از دیدگاه معلمان شرکت کننده، آموزش های مجازی و شکل گیری موزاییکی از آگاهی مسطح اجتماعی می باشد. یادگیری آنلاین به دانش آموزان راه جدیدی برای یادگیری و تغییر الگوهای فکری و ایجاد روابط با همسالان ارائه می دهد که می تواند دانش آموزان را تشویق کند تا در مورد چگونگی بهبود مهارت های فنی، روش های یادگیری و مهارت های ارتباطی خود تجدید نظر کنند. مسئولیت به عنوان اعضای تیم آموزش مهارت های فنی در آینده باید هم به معلمان و هم به دانش آموزان داده شود تا مهارت دانش آموزان در مهارت های کاربردی بهبود یابد و موانع ارتباطی بر اساس مهارت های ضعیف از بین برود. همچنین توصیه می شود که به دانش آموزان فرصت بیشتری داده شود تا روش های یادگیری آنلاین را که برای آنها مفید است بیابند و راهنمایی هایی برای دنبال کردن مطالب آموزشی به آنها ارائه شود تا کارایی یادگیری و درک و کاربرد محتوا را بهبود بخشند. علاوه بر این، معلمان باید مهارت های آموزشی و برنامه های کاربردی خود را برای افزایش فراوانی تعامل با دانش آموزان با بررسی منظم تولید آنها و ارائه بازخورد در مورد عملکرد تحصیلی دانش آموزان و همچنین پاسخ به مشکلات روان شناختی، بهبود بخشند.

به همین ترتیب، در یک محیط یادگیری مشارکتی، خود دانش آموزان نیاز به توسعه تکنیک های بیشتری برای بهبود ارتباط خود با سایر اعضای کلاس دارند و مهمتر از همه، آنها باید نگرش مثبتی نسبت به کار گروهی ایجاد کنند، احساس مسئولیت تیمی خود را افزایش دهند و فعالانه در بحث های گروهی مشارکت کنند. این یافته ها به دانش آموزانی که نیاز به یادگیری آنلاین دارند کمک کند تا به چالش های مشابهی که

با آن‌ها روبرو می‌شوند پاسخ دهند، زیرا برخی از اشکال جدید یادگیری، مانند «یادگیری ترکیبی» و «یادگیری مبتنی بر پروژه» احتمالاً به وجود خواهند آمد. یادگیری پس از اپیدمی (یادگیری مجازی) به عنوان یک دولبه عمل می‌کند.

پنجمین بعد چالش‌های شناسایی شده از دیدگاه معلمان شرکت کننده، دوگانگی آموزش آنلاین در تقابل با زندگی فرد است. مدرسه به عنوان کانون آموزش ضمن بسترسازی برای فراگیری دروس، یادگیری مسائل در حوزه مهارت‌های اجتماعی را ایجاد می‌کند و بسیاری از این مهارت‌ها از جمله چگونگی روابط و ارتباط گیری با افراد و حتی قوانین را در این فضا و با حضور در آن آموزش می‌بینند. ششمین عامل تعدیل کننده چالش‌های آموزش مجازی برای پاسخگویان را می‌توان ویژگی‌ها و خصوصیات روانشناختی و فردی آنان دانست. بدین صورت که آیا فرد می‌تواند با اتخاذ تکنیک‌های خاصی از فشارها برآید. یا در برابر فشار ناشی از این تعارض احساس «چندپارگی هویتی» و خستگی مفرط، می‌نماید. در اینجا به نظر می‌رسد توجه به تمایزی که دوسرتو برای فهم مقاومت در زندگی روزمره بین استراتژی و تاکتیک قائل است، سودمند باشد. استراتژی برخاسته از نوعی مناسبت قدرت است که با مفاهیم مالکیت و مکان فهم می‌شود. در واقع تاکتیک، هنر ضعفاست. ضعفا که در مناسبت‌های قدرت و استراتژی‌های آشکار آن قرار گرفته‌اند به دنبال فرصت‌هایی می‌گردند که در چارچوب نظم موجود برای دستیابی به هدف خود ناگهان ابتکار عمل را به دست بگیرند و شگفتی بیافرینند. تاکتیک، لحظه‌ای و ابتکاری است. تاکتیک‌ها به جای تضاد مستقیم از طریق کنار آمدن عمل می‌کنند. بر اساس تحلیل مصاحبه‌ها می‌توان گفت پاسخگویان از دو تاکتیک مدیریتی متفاوت (ابزاری و عاطفی) جهت رفع موقتی مسائل و رفتاری‌های ناشی از تعارض کار-خانواده پیش آمده براساس آموزش مجازی استفاده نموده‌اند. حتی برخی مشارکت کنندگان ابزاری را انتخاب کرده اند که می‌دانند به ضرر خود و خانواده‌شان است. اما برای برآمدن از تعارضات و گریز از اتهام کم‌کاری‌های چاره‌ای جز این ندارند.

بطور کلی نتایج تحلیل یافته‌ها نشان می‌دهد بیشترین چالش آموزش مجازی در نظام آموزش و پرورش ایران در زمینه فرهنگی- اجتماعی است با توجه به چالش‌های متنوع، به نظر می‌رسد آموزش و پرورش نتوانسته است بستر فرهنگی اجتماعی مناسبی برای بهره‌مندی از آموزش مجازی ایجاد کند. این درحالیست که پژوهشگران و صاحب‌نظران مانند بوردیو (۱۳۸۰) با ارائه نظریه بازتولید فرهنگی بر نقش فرهنگ در آموزش و پرورش تأکید داشته و سعی دارد رابطه بین آنچه او سرمایه فرهنگی می‌خواند با موفقیت تحصیلی بیان کند. براساس یافته‌های مطالعه حاضر، پیشنهاد‌های زیر جهت بهره‌وری هرچه بیشتر از فضای آموزش مجازی برای معلمان و مدیران و مسئولان امر ارائه می‌گردد. این پیشنهادها عبارتند از:

- فراهم سازی زمینه ارتباطات اجتماعی دانش آموزان با معلمان، به کارگیری فناوری‌های تعاملی چندرسانه‌ای، نهادهای آموزشی و پژوهشی، اجتماعات علمی و برنامه‌های مفرح می‌باشد.

- زمینه‌سازی آموزش اثربخش مجازی، در هر دو جنبه آموزش و تربیت، مستلزم وجود زمینه تعامل فعال دانش آموزان با محتوا، معلم، کادر اجرایی مدرسه، همکلاسی‌ها و در معنای گسترده، مدرسه است که می‌تواند به گونه ای آثار ناخواسته عدم حضور در اجتماع، از جمله ضعف تربیت را به حداقل رساند. معلم باید توانایی‌های مختلف دانش آموزان مجازی را با زندگی در کلاس درس مجازی درهم آمیزد. دانش آموزان مجازی باید به جای درگیر شدن با مفاهیم انتزاعی که به شکل سخنرانی یک سوپه در کلاس انجام می‌دهد، فعالیت‌های درسی مسئله محور و پژوهش محور در اختیار داشته باشد. در این صورت، دانش آموز با معلم وارد بحث و مذاکره می‌شود و در انجام پروژه‌های درسی کاملاً درگیر و فعال می‌شود و معلم با ارائه تکالیف جذاب و محتواهای متناسب با علائق و توانمندی دانش آموزان آن‌ها را به فرایند آموزش بازگرداند.

معلم، دانش آموز و برنامه درسی عواملی هستند که باید با یکدیگر ارتباط داشته باشند؛ چون تعامل بین آنها موجب رشد خلاقیت دانش آموزان می‌شود. روش «بارش مغزی»، یعنی اینکه معلم سؤالی را مطرح می‌کند و به دانش آموزان اجازه می‌دهد تا همه نظرهایی را که به ذهن‌شان می‌آید، بیان کنند (خوب یا بد). نظرهای آنها به هیچ‌وجه مورد ارزیابی قرار نمی‌گیرد. درنهایت، پاسخ‌های آنها که روی برگه نوشته شده، جمع‌آوری می‌شود. معلم با مقایسه تمام راه‌حل‌ها، بهترین پاسخ را برمی‌گزیند و از این طریق، ذهن به سمت سیال شدن سوق داده می‌شود.

طبق یافته‌های پژوهش، محتوا در آموزش از اهمیت بسیاری برخوردار است. در حقیقت این محتوا است که می‌تواند به جذاب تر شدن شیوه‌های آموزشی کمک کند. در نتیجه باید در بهبود آن قدم برداشت. و بهترین نوع محتوا یعنی محتوای تعاملی را مورد استفاده قرار دهیم. استفاده از ویدئوها، تصاویر متحرک، فعالیت‌های تعاملی و آزمون‌های آنلاین می‌تواند به دانشجویان کمک کند تا مفاهیم را بهتر درک کنند و در فرایند یادگیری فعال شوند. این فعال بودن کیفیت آموزش مجازی را چندین پله افزایش خواهد داد. همچنین رصد و ارزیابی مداوم عملکرد دانش آموزان و به روزرسانی محتواها و روش‌های آموزشی، می‌تواند تاثیر بسزایی در هرچه بهتر شدن آموزش مجازی داشته باشد. در حقیقت باید نقاط قوت این شیوه تقویت شوند و نقاط ضعف آن با توجه به تکنولوژی و فناوری‌های روز پوشش داده شوند.

توجه به این مسائل، پیگیری و ارزیابی مداوم نقاط مختلف آموزش مجازی بی شک بهبود کیفیت آموزش مجازی را فراهم می‌کند. از آن جایی که معلمان مؤثرترین و مهمترین نیروهای آموزش و پرورش هستند باید برنامه‌ها و اقدامات حمایتی برای ارتقاء معنویت، وفاداری و دلبستگی شغلی آنان اجرا شود. باید شرایطی

برای آنان فراهم شود که بتوانند با امنیت، آرامش و بدون دغدغه خاطر نقش ها و توانایی خود را به کار گیرند و درگیر کار شوند.

ملاحظات اخلاقی

در پژوهش حاضر فرم های رضایت نامه آگاهانه توسط تمامی شرکت کنندگان تکمیل شد.

حامی مالی

هزینه های مطالب حاضر توسط نویسندگان مقاله تأمین شد.

تعارض منافع

بنابراظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

References

- Ahmadi, M. (2018). "Legal policies of information and communication technology in the development of education and knowledge in the educational system of the country". *Journal of Civil & Legal Sciences (ghanonyar)*, 2(6), 341–357.
- Alikhani M. & Bazrafshan P. (2011). "Ethics in e-learning". *Ethics and History of Medicine*, 5(9), 70–84.
- AL-Tameemi O. K. L. Nadi M. A. Aljbara R. R. Y. & Yazdani Z. (2024). "Educational Experts' Lived Experiences of the Virtual Education Networks for Students of Secondary Schools in Selected Countries (Iran, Iraq, Lebanon, and Syria)". *Interdisciplinary Journal of Virtual Learning in Medical Sciences*, 15(1), 76-94. Doi: 10.30476/ijvlms.2024.99405.1243
- Ayittey F. K. Kamasah J. S. Ayittey M. K. Chiwero N. B. & Dzuvor C. (2020). "Economic impacts of Wuhan 2019-nCoV on China and the world". *J. Med. Virol.* 92, 473–475. Doi: 10.1002/jmv.25706
- Abbasi F. Hejazi E. & Hakimzade R. (2020). "Lived experience of elementary school teachers about the opportunities and challenges of teaching in the educational network of students (SHAD): A phenomenological study". *Research in Teaching*. ۲۴(۳): ۱-۲۴. https://trj.uok.ac.ir/article_۶۱۶۳۶.html.
- Arong J, Mayer R E. (2021). "Cognitive and affective processes for learning science in immersive virtual reality[J]". *Journal of Computer Assisted Learning*, 37(1): 226–241.
- Bender L. (2020). "Key Messages and Actions for COVID-19 Prevention and Control in Schools". *Education UNICEF NYHQ*.
- Crawford J. Butler-Henderson K. Rudolph J. & Glowatz M. (2020). "COVID-19: 20 countries' higher education intra-period digital pedagogy responses". *J. Appl. Teach. Learn.* 3, 1–20. Doi: 10.37074/jalt.2020.3.1.7

- Dawson P. Henderson M. Mahoney P. Phillips M. Ryan T. & Boud D. et al. (2019). "What makes for effective feedback: staff and student perspectives". *Assess. Eval. High. Educ.* 44, 25–36. Doi: 10.1080/02602938.2018.1467877.
- Duran M. (2003). "Internet Addiction Disorder". *AllPsych Journal*: 2.
- Gunns, P., and Ellis, R. (2007). "Quality in blended learning: exploring the relationships between on-line and face-to-face teaching and learning". *Internet High. Educ.* 10, 53–64. Doi: 10.1016/j.iheduc.2006.10.003
- Esmaili Shad B. (2022). "Analyzing the lived experiences of teachers during the Corona era and providing a practical model for implementing the evaluation process in post-corona combined education". *Journal of Educational Psychology*. 13(1):1-21. <https://sanad.iau.ir/journal/psyedu/Article/693495?jid=693495>
- Farra S. L. Smith S. J. & Ulrich D. L. (2018). "The student experience with varying immersion levels of virtual reality simulation[J]". *Nursing education perspectives*, 39(2): 99–101
- Harandi S.R. (2015). "Effects of e-learning on Students' Motivation". *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 181:423-30. Doi: 10.1016/j.sbspro.2015.04.905.
- Inglis A. Thurab-Nkhosi D. & Marshall S. (2009). "Quality management in course development and delivery at the University of the West Indies Distance Education Centre". *Quality Assurance in Education*.
- Jawad YL A. & Shalash B. (2020). "The Impact of E-Learning Strategy on Students' Academic Achievement Case Study: Al-Quds Open University". *International journal of higher education*. 9(6):44-53. Doi: 10.5430/ijhe.v9n6p44.
- Jafari E. & Alamolhoda J. (2023). "Lived experience of faculty members of ethics in virtual education". *Technology, knowledge and learning*, 28(1), 387-405.
- Jamil M. & Shah J. H. (2014). "Perception of undergraduates about computer and internet ethics in Pakistan". *Nigerian Journal of Technology*, 33(4), 512–522.
- Kavanagh S. Luxton-Reilly A. & Wuensche B et al. (2017). "A systematic review of virtual reality in education[J]". *Themes in Science and Technology Education*, 10(2): 85–119.
- la Velle L. Newman S. Montgomery C. & Hyatt D. (2020). "Initial teacher education in England and the COVID-19 pandemic: challenges and opportunities". *J. Educ. Teach.* 46, 596–608. Doi: 10.1080/02607476.2020.1803051
- Lei M. & Medwell J. (2021). "Impact of the COVID-19 pandemic on student teachers: how the shift to online collaborative learning affects student teachers' learning and future teaching in a Chinese context". *Asia Pac. Educ. Rev.* 22, 169–179. Doi: 10.1007/s12564-021-09686-w
- Liu C. H. & Doan S. N. (2020). "Psychosocial Stress Contagion in Children and Families During the COVID-19 Pandemic". *Clinical Pediatrics*, 59(9-10): 853-856.
- Liu D. Bhagat K K. & Gao Y, et al (2017). "The potentials and trends of virtual reality in education[M]//Virtual, augmented, and mixed realities in education". *Singapore*, 105–130.
- Misirli O. & Ergulec F. (2021). "Emergency remote teaching during the COVID-19 pandemic: Parents experiences and perspectives". *Education and information technologies*. 26(6):6699-718. Doi: 10.1007/s10639-021-10520-4.

Mata, L.& Boghian, I. (2019). "Perception of Teachers in Higher Education towards Ethical Issues of Information Technology Use". *Romanian Journal for Multidimensional Education/Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 11.

Ni, L. (2022). "Learning process through virtual reality: A theory-based application". In *2022 2nd International Conference on Modern Educational Technology and Social Sciences*, 698-705. Atlantis Press.

Paknejad H. Esmaeili B. & Narimani M. (2023). "The Challenges of Face-To-Face Education in The Post-Corona Era from The Teachers Point of View". *Research in Teaching*, 11(2), 215-233. doi: 10.22034/trj.2023.62867

Stepan K. Zeiger J.& Hanchuk S. (2017). "Immersive virtual reality as a teaching tool for neuroanatomy[C]". *International forum of allergy & rhinology*. 7(10): 1006–1013

saburi K. Ahmadi, P. samadi P. & Ghoraiishi khorasgani M. S. (2025). "Identifying Curriculum Elements Based on Blended Learning in Elementary School". *Research in Teaching*, 13(2), 28-55. doi: 10.22034/trj.2025.142147.2066

Salimi S.& Fardin MA. (2020). "The Role of corona virus in virtual education, with an emphasis on opportunities and challenges". *Research in school and virtual learning*. 8(2):49-60. Doi: 10.30473/ 2020.53489.3249.

Parong J.& Mayer R E. (2021). "Cognitive and affective processes for learning science in immersive virtual reality[J]". *Journal of Computer Assisted Learning*, 37(1): 226–241.

Tari F. Javadipour M. Hakimzadeh R.& Dehghani M. (2022). "Identifying and modeling the successful educational experiences of elementary school teachers in the e-learning environment during the Corona era". *Technology of Education Journal (TEJ)*. 17(1):69-86. Doi: 10.22061/tej.2022.8903.2750.

Zang S. Zhang X. Qu Z. Chen X. & Hou Z. (2022). "Promote COVID-19 Vaccination for Older Adults in China. *China CDC Wkly*". 16;4(37):832-834. Doi: 10.46234/ccdcw2022.173. PMID: 36284538; PMCID: PMC9547737.

Vrana R. (2011). "Use of ICT by students at the faculty of humanities and social sciences in Zagreb, Croatia". In *2011 Proceedings of the 34th International Convention MIPRO* (pp. 1201–1206). IEEE.